

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

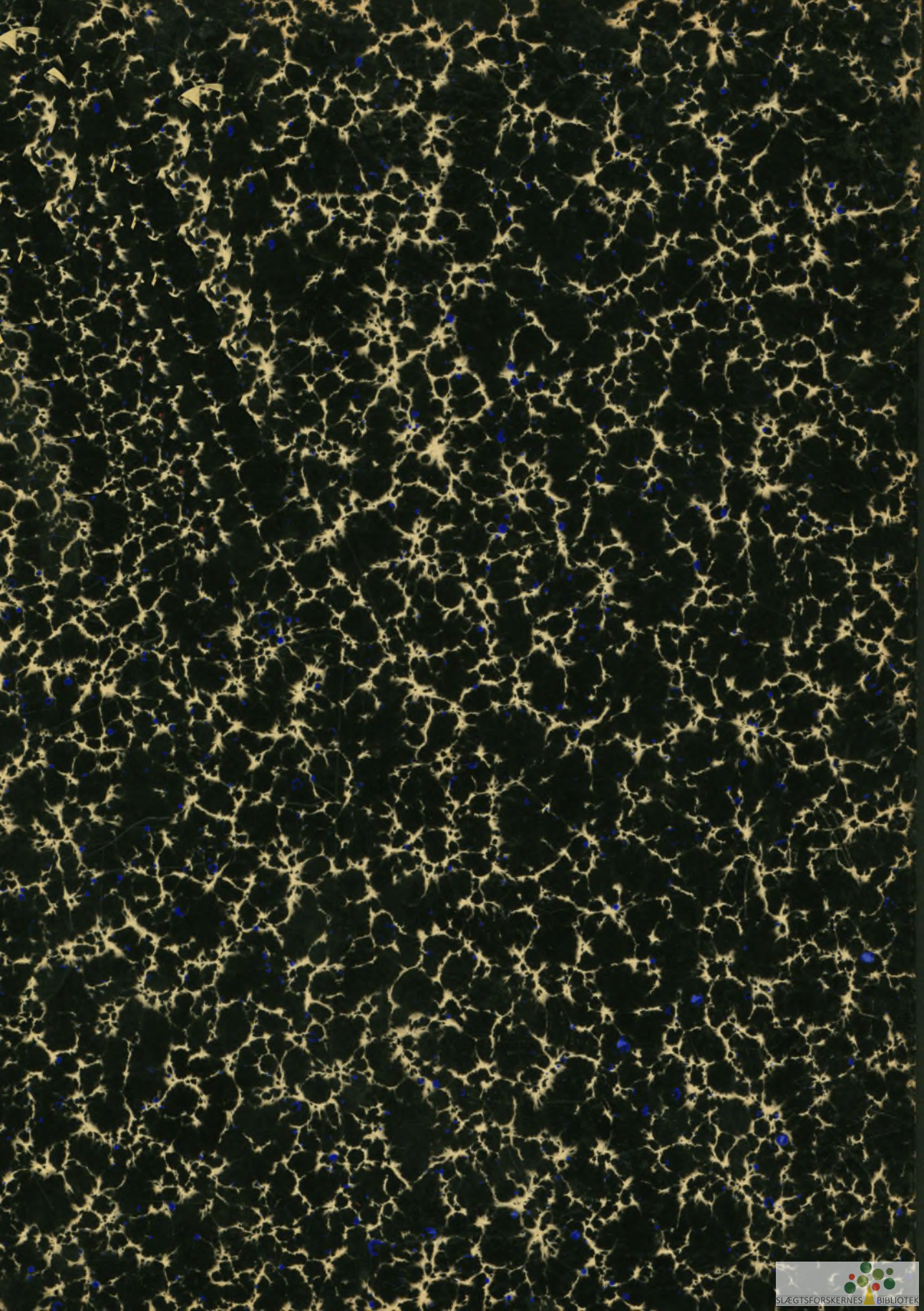
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MAANEDSHÆFTE MED
BILLEDER OG TEKST

UDGIVET AF
GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

2DEN AARGANG

TIL OPLYSNING FOR
DANMARKS UNGDOM

REDAKTØR
KAPPEL BØCKER

OKTOBERHÆFTET
1911

Sin Livsforsikring
— tegner man i

NORDISK

Kongens
Nytov 8

S. SØRENSENS
SKOLE STØVLER OG
GYMNASTIKSKO

som alle er stem-
plede med
det danske Flag
er de bedste.

◆ Faaes i alle Skotejsforretninger. ◆

J. H. Ehlert.
Pianofabrikant
Vestervoldgade 83.
(vis a vis Brandstationen)
anbefaler Krydsstreng Pianoer, eget
Fabrikat, fra 700Kr paa billige Afbeta-
lingsvilkkaar. pn Contant + 5%.
Telefon 1596.

Faae alene ægte fra

Leverandør til de danske Statsbaner.

ROTALIAM

er den visse Død for Rotter og Mus.
Forsendes overalt i Blikkaaser.
Pris Kr. 2.50 portofrit pr. Efterkrav.

Fabriken »DANIA«, Boulevarden 16 Aalborg.

DE FORENEDE BRYGGERIERS

KRONE PILSNER OG EXPORT DOBBELT-ØL

ER DE SUNDESTE SKATTEFRI ØLSORTER

BOGBINDERVÆRKTØJ
særlig afpasset for HUSFLIDSBØGBINDERE

C. TH. ROM & CO.
AXELHUS

Illustreret Pris-Liste udleveres gratis.

Jægeres og Skolers Opmærksomhed

henledes paa mit Værksted — for Udstopning af Pattedyr, Fugle,
etc., som er enestaaende i Danmark. Forsynet med late Klaases uden-
landske Præparatorer. Anbefalinger haves. Katalog gratis.

Største Lager i Skandinavien.

A. JAKOBSEN, Frederiksborggade 5.

Telefon Byen 151 y. **KØBENHAVN** Telefon Byen 151 y.

H. Sørensen's **„VEGETARIA“** *Margarine*
(vegetabilsk)
er altid den bedste.

Vormal Brød.

fremstilles ved Hjælp
af kun ren hvid Gær.

Forstædernes Brødfabrikker.

FOTOGRAFISKE ARTIKLE

BELGISK IMPORT COMP.

Leverandør til „Foto“

Frederiksbørgg. 38, ved Raadhuspladsen.
Gl. Kongevej 111, overf. H. C. Ørstedsvvej.
Østerbrog. 78 ved Trianglen.

R

100 FRIMÆRKER

kun fra Syd og Central Amerika som Argentina, Barbados, Peru, Mexico, Haïti, Guatemala, Chile, Costa Rica, Grenada etc.

Alle hele og ægte kun **1 Kr. ••** Prislister gratis.

I. MØLLER, Borgergade 46, ESBJERG

TH. JOHANSENS

ANTIKVARIAT • FJOLSTRÆDE
12-14. TLF. 2298

Største Lager af brugte Bøger og Bøger til
FESTGAVER

for enhver Smag.

Kataloger sendes gratis. Telefon 2298.

SMUKKESTE FRIMÆRKER

sælges i „Frimærkebørsen“ i København
9, KLOSTERSTRÆDE 9.

500 Frimærker (alle forskellige) fra 3 Kr. 75 Øre + Porto.

1000 Frimærker (alle forskellige) fra 9 Kr. 50 Øre + Porto.

Stort Udvalg af smukke og billige Sæt.

NIELS LARSEN

Nørrebrogade 215 B

Gymnastikredskaber

Skoleinventar

Telf. 4346.

KØBENHAVN

„HARALDSBORG“

ved Roskilde.

Landbrugskursus November—Marts, 5 Maaneder.

Husholdningskursus Maj—September, 5 Maaneder.

Anna Bransager Nielsen.

H. P. Nielsen.

ODENSE HUSHOLDNINGSSKOLE

Undervisning i alt Husvæsen. Kursus begynder d. 4. Maj. Den nye Skolebygning tages da i Brug. Alt moderne indrettet efter nyeste og bedste Mønstre. Program sendes. 60 Kr. pr. Maaned.

MARIE HENNINGSEN

Legetøjsmagasinet

Børnenes Bazar

Frederiksbørggade 21, Kbhvn. K.

Nye hjemkomne SPIL og BESKÆFTIGELSER til alle Priser.

Fører kun 1. Klasses Varer.

Specialforretning i Legetøj.

AKTIESELSKABET

F. GOTTLIEB HANSEN

Elektriske Artikler

for Skole og Hjem
bedst og billigst!

NY ØSTERGADE 11.

KØBENHAVN K.

L. SØNCKSEN, Fugle- og Frøhandel.

Altid det største Udvalg af fine Harzer-Kanariefugle, Pragt-fugle, talende Papegojer og nordiske Fugle. Akvariefisk og Vandplanter. Glasakvarier, Land- og Sumpskildpadder og Terrariedyr. Fuglebure og Redskaber til alle Arter Fugle.

Larsbjørnstræde 12, Tlf. Byen 1060y.

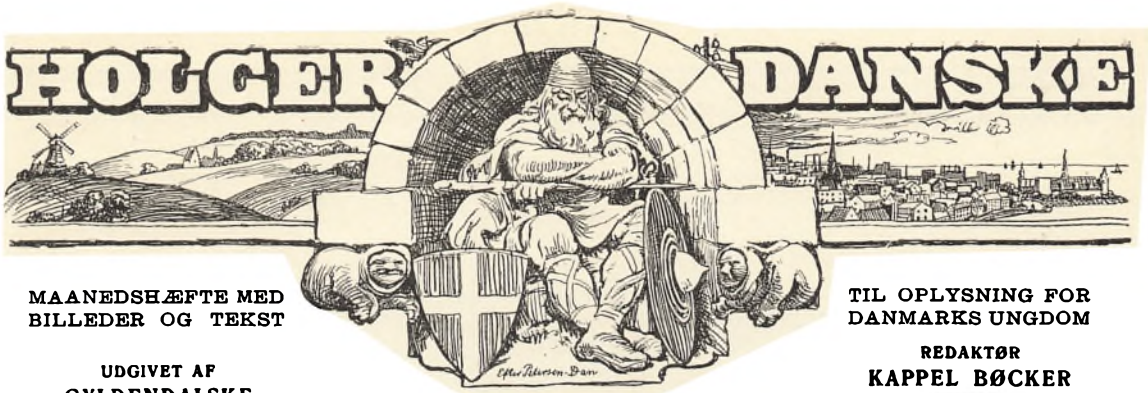

Alt til en Sportsmands og Gymnastikers reglementerede Paaklædning faas hos

POUL HOLM

Silkegade 11, København K.
Ligeoverfor Bikuben. Tlf. 3082.

Leverandør til alle Skoler, Foreninger og Klubber.

MAANEDSHÆFTE MED
BILLEDER OG TEKST

UDGIVET AF
GYLDENDALSKE
BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

2DEN AARGANG

TIL OPLYSNING FOR
DANMARKS UNGDOM

REDAKTØR
KAPPEL BØCKER

OKTOBERHÆFTET
1911

EDV. EGEBERG

HEDEN OG MIDTJYLLAND

JYLLAND II.

HEDEN — d. e. de lyngebevoksede Landstrækninger — begynder egentlig helt oppe ved Skagen. Paa Fladerne mellem Klitterne findes Lyng. Jydske Aas er lyngdækt. I begge Vild-

en Firkant, der har sine Hjørner i Lemvig, Viborg, Egtved ved Kolding og Varde. I denne store Firkant plukkes Lyngen paa forskellig Maa-
de bort Aar for Aar, ja Dag for Dag. Rigtig store

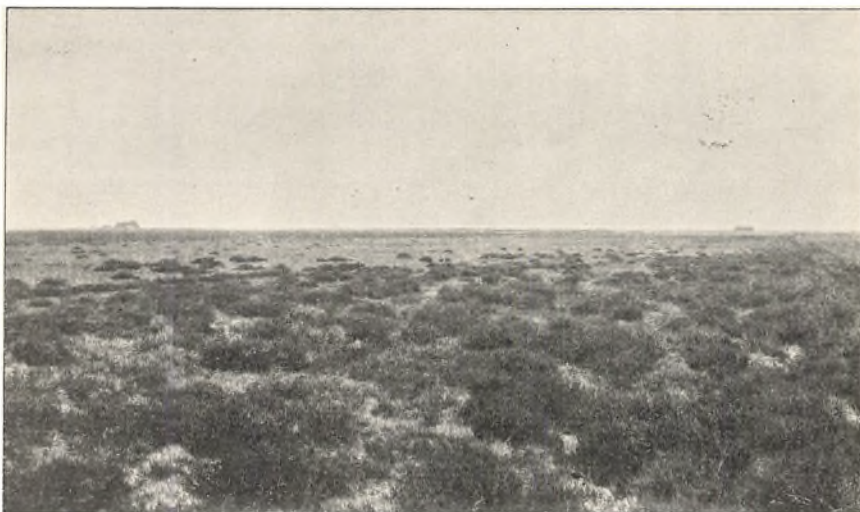

Landeveje gennem Heden.

moser er store Strækninger med Lyng, og der er Heder baade i Hanherred og Thy, men skulde man drage Grænserne, indenfor hvilke de største Hedestykker fandtes og findes, saa vil det blive

Flader, hvor man kun ser Himmel og Lyng, findes ikke mere. De største Pletter vil træffes i Grove og Haderup Sogne mellem Herning og Skive.

En Del af Billederne i dette Hefte er taget af Valdemar Neeiendams Illustr. til „Den jydske Hede“. Af dette Værk ligesom af Hedebogen: o. fl. er der enkelte Citater.

Agermarken springer i Lyng.

Overfladen i dette Midtjylland er bølgeformet med Landets højeste Bakker i Østsiden og Sletter med jævnt skraanende Flader mod Vest. Fladerne samler sig ofte om de Aaer, der løber vestpaa. De tre største, fra Nord til Syd, er Karup-Haderup Fladen (12 □ Mil), Brande-Paarup (7 □ Mil) og Sønder-Omme (15 □ Mil). Disse Flader brydes og deles af mange Bakkeøer, hvoraf den største er Skovbjerg Bakkeøen mellem Storaa og Skerna.

Bakkeøerne er i Reglen langt fra saa ufrugtbare som Fladerne, der gerne har Al-Underlag.

— Lad os nu se lidt paa, hvorledes de store Lyngheder blev til.

I den forhistoriske Tid har der været Skove næsten overalt i Jylland. Ege- og Fyrrestammer paa Bunden af Moserne fortæller det. Men ogsaa i den historiske Tid har der

været store Skove i Midt- og Vestjylland, navnlig af Eg og Bøg. Dalgas har paavist, at der fandtes i gamle Tider et bredt Skovbælte langs jyske Aas og Højeryggen lige til Eskjær Skov ved Kongeaaen. Ogsaa vestude indtil 3--4 Mil fra Havet, saaledes mellem Skernog Storaa, fandtes betydelige Skove.

I Vejle Amts vestlige

Del skal Skovene være faldne i det 15' eller 16' Aarhundrede, i Malt Herred i det 17de osv.

Skovene faldt paa forskellig Maade.

De vilde Soldaterbander, som i vore mange Krige hærgede Jylland, huggede hensynsløst i Skovene. Ufornuftige Ejere — baade Adel og Bonde — tog tit uforsvarligt til Ovnene, til Teglværker, til Kulmiler, til Smelteovne (Myremalmen).— Stednavne minder endnu om Smeltetiden:

Gammel Skov paa jyske Aas.

Sommerdag paa Heden.

Malmvejen, Malmhøj, Gedhuset (af gæt = smelte) Klode Mølle (af Jernkloder). Man tænkte ikke paa Elendigheden, der vilde følge efter. Hyppige Skovbrande gjorde deres Indhug. Pesten gik over Landet, Bonden forarmedes mere og mere, mange Gaarde og Huse stod øde. Sandet fæg, og Lyngen tog fat paa de øde Marker og omkring Træstubbene. „Jordskorpens frugtbare Muld blev udtørret og udskyllet af Regnvandet, formindskedes altsaa, da den ikke blev fornyet ved Agerbrug eller Løvfald, og Mulden forvandlede til den tørre ufrugtbare Lyngskjold. Landet blev en Ørken.“ Man ser den svundne Rigdom gennem de gamle Stednavne: Lund, Holt, Skov, Ris. Man ser Agerfurer under Lyngen. Man ser Levninger af Diger og Krat. Man ser gamle Sandgrave og gamle Kirketomter. Der har før været Kirke i Brande, Virklund, Tømmerby, Engesvang o. fl. Steder.

— — Hvorledes saa da Heden ud i dens „sorte Tid“, da den altsaa strakte sig milebred over Midtjyllands Bakker og Flader, var den da kun Øde og Tomhed?

Ja — den kunde være vidunderlig smuk, den brune Ørken, især en dejlig Sommerdag, naar Lyngen blomstrede, Lærken sang, Luften dirrede i Varme, og Luftspejlingerne stod ude over den fjerne Synsrand — —

Lad os høre, hvad Blicher siger om Sommerdagens og Luftspejlingernes Hede, han, som kendte Heden bedre end nogen anden, og som kunde skildre den.

„— — Jeg befandt mig — — for en Del Aar siden en stille varm Septemberdag langt ude i Heden, som jeg i arabisk Forstand kalder min. Ingen Vind bevægede den rødme Lyng. Luften var lummer og døsigt. De fjerne Bakker, som begrænsede Synskredsen, syntes at svømme lig Skyer omkring den uhyre Slette og antog mange vidunderlige Skikkelser af Huse, Taarne, Slotte, Mennesker og Dyr, men alle i dunkle, uformede Omrids, ustadigt vekslende som Drømmebilleder: snart forvandlede en Hytte til en Kirke, denne igen til en Pyramide; hist hævede sig et Spir, her sank et andet; et Menneske blev til en Hest, og denne igen til en Elefant; her gyngede en Baad og der et Skib med udspændte Sejl. —“

Eller lad os høre, hvordan han i store malende Træk skildrer baade den bakkede og den flade Hede. Han kommer østfra: „— — Dalene bliver dybere, Bakkerne brattere; Skovene ser ældre og mere affældige ud; mangt et sivgroet Kær, mangan med kort Lyng bevokset Jordplet, store Stene paa de højryggede Agre — alt vidner om en ringere Kultur og mindre Befolkning.

Smalle Veje med dybe Hjulspor og høje Bakker i Midten hentyder paa mindre Færdsel og Samkvem mellem Beboerne. Disses Vaaninger vorder mod Vesten alt slettere og slettere, lavere og

Pileplantning gør mere Skel mellem Mand og Mand, man skulde tro, at alt endnu var Fællesskab.

Naar man omsider Rygningen af Jylland, udbreder sig for Øjet de uhyre, flade Heder.

Tørvemose paa Heden.

lavere, som om de dukkede sig for Vestenvindens voldsomme Anløb. Ligesom Hederne bliver hypigere og større, bliver Kirker og Byer færre og længere fra hinanden. Ved Gaardene ser man, i Stedet for Hæsse sorte Tørvestakke, i Stedet for Frugthauger Kaalgaarde. Store, lynggroede Moser, skødesløst og ødselt behandlede, siger os, at her er nok af dem. Intet Markhegn, ingen

— — — — Paa Østsiden af denne Lyngslette findes dog hist og her noget purlet Egekrat, der for den vildfarende kan tjene som Kompas; thi Træernes Kroner er alle bøjede mod Østen. For Resten øjner man paa de store Lyngbakker kun lidt Grønt: en enkelt Græsplet eller en ung Bævre-esp, som man da med Forundring adspørger: Hvor est du kommen her? Løber en Bæk eller Aa gennem Heden, da forkynder ingen Enge, ingen Busk dens Nærværelse; dybt nede mellem udhulede Bakker snor den sig lønligt og med Fart, som om den skyndte sig ud af Ørkenen —“.

Her er noget af det trøstesløse, tungsindige, som Heden havde og endnu har over sig, vel især i det graa Efteraar, naar Lyngen igen bliver sort, Purrene mister deres Blade, og Lærken drager bort, eller i den strenge Vinter, da Sneen fyger gennem Dalene og over de vide Flader, ryger sammen om de ensomme Gaarde og Huse og gør Ensomheden for Alvor trykkende.

Til Hedelandskabet hører ogsaa de mange Kæmpehøje, der er strøet hen over det. Ogsaa dem dvæler Steen Blicher ofte ved i sin Digtning, f. Eks. da han i „Røverstuen“ lader den unge Junker og hans Brud paa deres Flugt finde Tilhold i en saadan hos Krybskytten „Sorte Mads“.

Disse Høje, som er Aartusinder gamle, rummer jo ofte Begravelser fra baade Sten-, Bronze- og Jernalderen. Og de ligger gerne i lange

Rækker langs Oldtidens Færdselsveje i de den Gang befolkede Egne. En afdisse Rækker med Sidegrene løber fra Vesterhavet Syd for Venøbugten over Holstebro, Mejrup, Stubbegaards Sø ind mod Viborg.

Hvilke Dyr levede og lever til Dels endnu paa den sorte Hede?

Det største af Hedens Dyr var indtil nu, da Hjorte og Raadyr ikke mere strejfer om herude, men har fast Bopæl i Plantagerne, Ræven. Hans Gøen kan man høre omkring i Hederne, og han lusker i Nætterne omkring Gaarde og Huse og tager sig en Bid mellem Lam og Fjerkræ. Ude i Lyngen tager han

især for sig af Harer, Urhøns, Agerhøns og Mus. — Saa er der Haren, som vilde leve højt, om

Trækfugle over Heden.

Ræven og Jægeren ikke var. Den hjælper sig over Vinteren ved Hjælp af Havernes Kaal, Lyngtop, Rensdyrmos og den grønne Vinterrug. I Snefoget hygger den sig under Sneen.

Af Fugle lægger vi især Mærke til Agerhønsene, der med klapprende Vingeslag flyver hen over Kær og Lyng. De bjerger sig udmærket i Sommertiden, men dør ofte i store Mængder om Vinteren, naar

Sneen lukker over Græsmark og Lyng. Og saa er der Urfuglen, Snekokken, Bjerglærken og Spurve. — Om Foraaret er Lærken den første, der melder sig med sin Trille. Det

er den eneste rigtige Sanger over de tavse Heder. Senere kommer Viben, Hjejlen og Præstekraven.

Kæmpehøje i Thyland.

Deres Sang er der ikke meget ved. Og i, over og omkring Hedekæret har vi Maagen, Ternen, Storken, Tinksmøden, Rødbenen, Rylen, Vipstjærten, Svalen, Natravnen o. fl.

Mellem Lyngen bugter sig Hugormen, Sno-

findes i Reglen, hvor en Hedebrand har fortæret den øverste Tørv, saa „der er gaaet Hul paa Heden“. Alen forvitres da, Sandet blæses op dybt nede fra, flyver sammen i Klitter eller i stenstrøede Sandørkener. Og saa er der Steder, hvor

Bærplukkere paa Heden.

gen og Firbenet. I Vejsporet paa de gule Sandveje ligger de og soler sig i Sommertiden.

Kun faa Steder er der en saadan Fred over Dyrelivet som paa Heden.

Hvad Planteverdenen angaar, da maa man ikke tro, at Heden er lutter Lyng. Der er ganske vist Steder ude paa Fladerne, som næsten er uden Plantevækst, de saakaldte „Indsande“. De

kun Renlav og Revlingtrives, saa Heden bliver ganske graa — dog ser man Tyttebærret, Melbærris, krybende Pil og Visse. Men ellers kan man paa den flade Hedemellem Lyngen træffe af Græsser: Katteskæg, Tandbælg og Faaresvingel, og af Urter: Volverlej, Blaabær, Gyldenris, Kællingetand, Gøgeurt, Timian, Ulvefod. Paa sine Steder den søde, lille Klokkelyg og Pors.

De bakkede Heder er mere frugtbare. Der er Lyngen sværere, næsten som en Busk, og kan ofte naa en til midt paa Livet. Her er den pragtfulde, lysende Gyvel og den tornede Visse. Her træffer man ogsaa mange Steder Rester af den undergaaede Skov. Her er Egekrattet, der sjældent kommer op over Lyngen, og som er haardføre Skud af gamle Egestubbe. Her er, især i de østlige Egne af Heden og paa Østsiden af Bakkerne, Bøgepurrer, tætklippede af Vestenvinden. Ja — i Krattene findes endogsaa Rester af Asp, Birk, Lind, Abild, Tjørn, Rønnebær, Hassel og Slaen, og paa Bunden af dette Anemoner og Skovmærker.

Hedens Flora er ikke saa fattig, som man ofte tror. Men der er en Begivenhed, som kan forstyrre Dyrets og Plantens Fred paa Heden, ja, helt ødelægge Livet, i alt Fald for en Tid. Det er Hedebranden, ikke blot den, Bonden selv laver for at skaffe Agerland, men ogsaa den, den uforsigtige Hyrdedreng eller den ligegyldige, hensynsløse Turist afstedkommer. „Naar en saadan Hedebrand faar rigtig fat, og Vinden jager den frem over Hundreder af Tønder Land, saa forsvinder Fuglene. Urhønsene stormer enkeltvis af Sted og ganske lige ud, helst milevidt, Agerhønsene rykker bort i smaa Sæt 200—300 Alen ad Gangen, Harernes laar sig sammen og løber op og ned foran Ildhavet, indtil Skrækken griber dem, og de sætter af Sted, ænsende hverken Mennesker eller Huse. Men Lærken hæver sig med ængstelige Vingeslag og klagende Tone op over Reden, indtil Heden og Flammerne naarden, og den styrter

i Baalet, der kun levner det hvide Brystben og enkelte af Knoglerne. Musene søger pibende deres Huller, hvor de vistnok dør; men Hugormene klarer sig stolt. Flere Dage efter Branden kan man finde dem halvt ude af Musehullerne, hvor de, pirrede af den varme Lyngskjold og vanvittige af Sult, endog ikke generer sig for at krybe frem mod Vandrerne —“.

Naar Vinden er stærk, og Lyngen tør, løber Ilden hurtigere end en Mand. Det sprager og knitrer, Lyngrisene krummer sig, Senegræsset svirper sammen, Flammerne hopper som Lygtemænd, Røgen hvirvler op i tykke Skyer, som ses i fjerne Egne. Naar Branden ikke er alt-

for voldsom, kan man klemme den sammen fra Siderne ved at daske i den med Ris eller kaste Jord paa den, eller maaske maa man brænde et Bælte af forude og paa den Maade møde den.

— Nu skal vi se lidt paa, hvorledes de Folk var og levede, som i ældre Tider befolkede Heden og evnede at skaffe sig Føden herude i den fattige magre Jord.

Naar Hedebonden skulde bygge, og han vilde

Hedebrand.

bygge pænt, maatte han hente Bygningstømmeret i Randers eller Horsens. Heden havde jo ikke Træ. I de simple Huse — Aashusene — var Vægge og Skorstene af stampet Ler med hakket Lyng i og styrket ved Egepløkker. Der var dertil stablet Græstørv op udvendig til Vindueshøjde. I de allersimpleste — Søjhuse — var Væggene udelukkende af Græstørv. Taget var noget Pindeværk med Græstørv paa. Gulvet i Stuerne var stampet Ler, meget ujævnt. Lofterne var kun Rafter med Græstørv ovenpaa. Skorstenen naaede kun lidt over Bjælken. Røgen maatte selv se at finde ud af et Hul i Taget (Lyren). I Husene var i Reglen kun Forstue

Gammel Gaard paa Grathe Hede.

Stue, Spisekammer og Køkken og maaske et lille Sengekammer. I Gaardene var der ogsaa en Storstue. I Stuen var en Pottekakkelovn eller en muret Ovn, Bord og Bænke langs Vinduerne, et Par Stole med Halmsæder, en Dragkiste og Alkovesenge, som kunde lukkes om Dagen. Køkkenet, hvis Yderdør var i Nord, havde aaben Skorsten og var om Dagen Tumbleplads baade for Hønsene og Børnene. Herude plejede ogsaa Hønsene at have deres Rane, som de sad paa om Natten. Deres Æg

eller bag Vindueshasperne. Man vaskede sig kun rigtigt om Søndagen og tørrede sig paa Ve-

Ved Davren i en Hedegaard.

lagde de undertiden i Hovedenden af Sengen i Stuen. Bagved Køkkenet var saa et Bryggers med et Hul, hvori Asken hældtes ud. Brønde fandtes sjældent, kun gravede Vandhuller. Landsbyer fandtes heller ikke paa Heden. Hver Mand boede paa sin Jordlod.

Det daglige Arbejde i Hjemmet, Marken eller Mosen var haardt og langt. Maden var tarvelig, mest Grød, Vælling, Mælkegrød, som spistes med Træskeer, der tørredes af med Haanden eller Trøjeærmet og sættes op under Bjælken

sterygge og For-
klæder. Næsten
alt, hvad der
brugtes til Føde
og Klæder, frem-
bragte Bonden
selv. Pengene var
faa, og de var kun
nødvendige til
Skatter og Afgif-
ter, Tjære, Salt og
Træsko. Naarder
pløjedes, tog man
Hjulene fra Vog-
nen og satte dem
under Ploven.

Hedegaard af moderne Type.

Alle Redskaber var af Træ: Harvens Tænder, Grebe, Vognhjul, Træskokrammer o. s. v. Lygterne havde Skind i Stedet for Glas. Hammelrebene var Flæg. Man maatte have Øjnene til alle Sider for at begaa sig. Marken maatte passes, Køerne røgtes, Faarene klippes, Tørvene skæres o. s. v. Lyngen, den nærgaaende Nabo og Fjende, maatte ogsaa yde sit til Tække, Brændsel og Bagning, Foder og Strøelse. Blaabær og Tyttebær mellem Lyngen blev ogsaa taget i Betragtning.

Et almindeligt Arbejde i visse Egne, især i Hammerum og Lysgaard Herred, var *Uldbindingen*. Der blev bundet eller strikket meget i Hjemmene, paa Markerne ved Faar og Køer, ja, paa Vejen til og fra Kirken. Pengene til Udgifterne tog man ved Bindingen. Smør og Æg og Flæsk gav ikke meget den Gang, 12 Skilling for et Pund Smør og 6 Skilling for en Snes Æg. Strikningen gav mere. Alle strikkede: Mand, Kone, Tjenestefolk, Børn. Blichers Fader skriver, at der

i hvert Hjem i Vium og Lysgaard bandtes 52 Par Strømper til en Indtægt af 26 Rigsdaler, mange Penge i de Tider. Opkøbere forhandlede de strikkede Varer.

Man gik ogsaa sammen og strikkede i Fællesskab. Det var de saakaldte Bindestuer, og de holdtes paa Omgang i Gaarde og Huse. En Pige fik alle Garnnøglerne, trak Enderne gennem en Krog i Loftet og maalte enhvers Garn af — Hundrede Favne var nok til tre Timer. Saa sad man omkring

Studekøretøj.

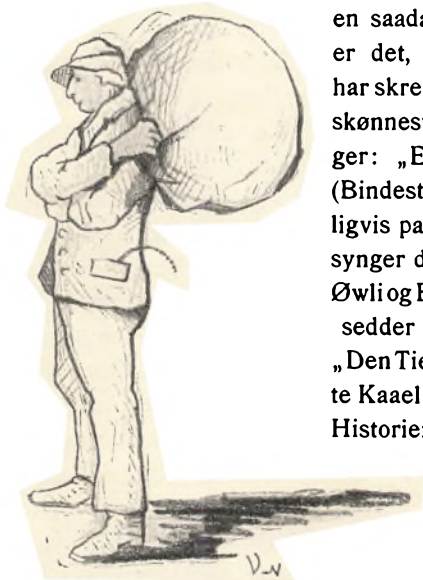
Bindestue.

Bordet ved det svage Lys fra en Stump Tællepraas, en Tranlampe eller en Harpikspind fra Mosen og ved den sparsomme Varme fra en lille Bilægger- eller Pottkakkelovn. Man kappedes, og man fortalte Historier og sang Viser. Om

en saadan Bindestue er det, Sten Blicher har skrevet en af sine skønneste Fortællinger: „E Bindstouw“ (Bindestuen), naturligvis paa Jyds. Heri synger de Viserne om Øwli og Else, „Staeren sedder o Gowlen“, „Den Tie a waren bette Kaael“ og fortæller Historier fra Kri-gen og om „Messing-jens“ o.s.v. Hedebon-dens Føde

var, som allerede sagt, tarvelig. Den lavedes af Rugen, Boghveden og Mælken og i trange Tider undertiden kun af Frø og Underfejning. En lille Gris og et Par magre Hedefaar var det Sul, der maatte række Aaret rundt. Kaal, Ærter og Suppe var meget sjælden Kost. Øllet bryggedes paa Pors og var ramt i Smagen. Den støvede Fløde i Bøtten ved Bordenden gav daarligt Smør. Brødet var i Reglen ikke godt, fordi Kornet ikke var tørt, og Dejen blev daarligt behandlet. Æg blev der heller ikke mange af, fordi Hønsene maatte selv være ude om Føden. Kaffe og Te kendtes ikke. Den eneste Flothed var en Dram til Maden. Brændevinen brændte man selv.

Alle gik i hjemmegjort Tøj af Uld. Lagener og Skjorter og Særke var af Uld. Kvinderne havde sort- og hvidstribede Vadmelsskørter saa svære, at de kunde staa ene paa Gulvet. Om Livet havde de en sribet Bul og paa Armene røde Bindeærmer. Om Sommeren gik de — og Mændene — med Stunthoser — Strømper uden Bund med en Strop om den næststørste Taa — om Vinteren og til Stads med blaa eller sorte

En Uldjyde.

Hoser. Ved Gilder og Altergang bragte de Hoser og hvidskurede Træsko med i et Klæde. Om Hovedet havde de bundet et Klæde. Mændenes Klæder var til daglig ufarvede, til Stads gerne

Else i Stunthoser.

brune. Paa Hovedet sad en strikket Hue eller Hat, som næsten aldrig kom af.

Dyner og Puder var tit stoppede med Kæruld. I Sengebunden var Lyng, hvor Snogene ofte havde Tilhold og delte Davren med Børnene og forstyrrede de gables Nattero.

Ægtefolk hjalp trolig hinanden, ogsaa med det udvendige Arbejde. Konen kørte Harven, mens Manden saede, og læssede Gødning, mens han kørte ud. Hun hjalp ham at tærsk og rensede altid Kornet.

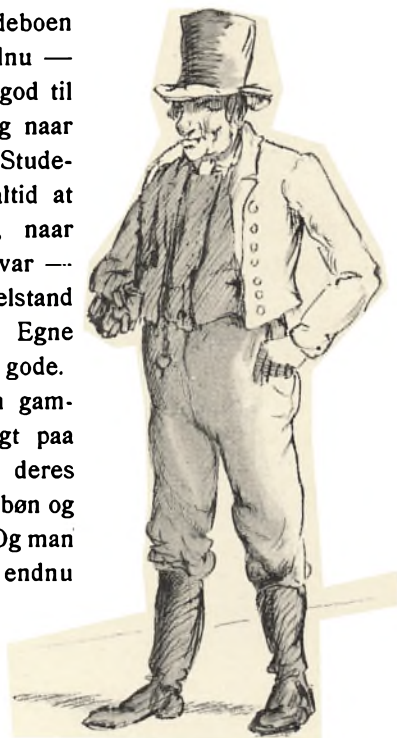
Hjemlivet var mere inderligt, end det er nu. Man tog sig meget af Børnene og underviste dem helst selv. Mange paa Heden læste og regnede godt og førte Pennen flinkt. Forældrene fortalte for Børnene, sang Vers for dem og forlangte det gengivet. Dette Hjemmets Arbejde kendes den Dag i Dag. Der er dygtige, selvtænkte Folk

paa Heden. Hedeboen var — og er endnu — sparsommelig og god til at handle. Navnlig naar der var Tale om Studene, vidste man altid at „faa noget fra“, naar man solgte. Der var — og er — mere Velstand i Hedens magre Egne end i Østjyllands gode.

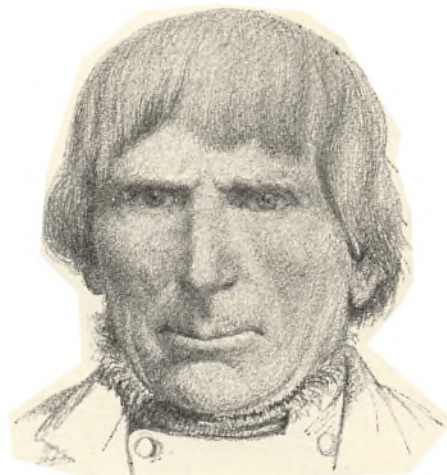
Der var megen gammel Guds frygt paa Heden. De bad deres Bordbøn og Aftenbøn og læste i Postillen. Og man saa — og ser da endnu — de fjerntliggende Kirker fyldte med Folk. Læge brugte

man nødig, der var da ogsaa i

de Tider langt til ham. Man holdt sig hellere til „kloge“ Mænd og Koner, der ligesom e Skwalmæjster, Kræn Koustrup i „E Bindstouw“ „ku stel Blued, aa vis ijen, aa wænn e Vind, aa løhs øwver baallen Fingger aa møj mier“. Disse havde ogsaa gerne „Cyrianus“ og Henrik Smits Lægebog, to Bøger, Almuen havde stor Respekt

I Søndagstøjet.

Bondetyper fra gamle Dage.

Kullet Kirke paa Heden.

Tatere gaar gennem Lyngen.

for. En hel Del Overtro raadede paa Heden. Man gravede f. Eks. meget efter Skatte i Højene, hvor der brænder Lys. Til Købstad kom man sjældent. Mange Kvinder havde kun været der én Gang. Aviser holdt man ikke — der var da heller ikke ret mange den Gang — Post fik man sjældent. Det, man hørte udefra, kom som Regel med Uldkræmmere, an-

dre Kræmmere og Kvægdrivere. Man sagde du til alle fremmede og var meget nysgerrig.

Var det daglige Liv paa Heden end fattigt og ensformigt, saa forstod Hedebønderne dog at slaa sig løs. Der brændtessaaledes Blus Voldborg Aften,

Taterne danser.

ved Pinse og St. Hans Aften. Der holdtes Kartegilder, og ved de store Bryllupper gik det meget livligt til.

Til Heden hørte Hedekroerne, som laa ved de sandede Alfærveje, Studevejene, Vejenc, der pegede mod Byerne. Her bedede Bønderne i de gammeldags

Vogne, her standsede Studerifterne. Her lukkedes op for Landevejensfarende Svende, de vandrende Haandværkere. Her traf man de mindre hyggelige Bissekræmmere og Bissesenge, der var fattige paa Sengeklæder og Renlighed, men tit rige paa Utøj.

I disse Kroer fik ogsaa un-

dertiden de allermest foragtede af Landevejens Børn, Taterne, Tag over Hovedet. Men til dem var endog Bissesengene for gode. Ingen vandrende Haandværker vilde ligge i en Seng, hvori en Tater havde ligget.

Taterne, Kæltringerne eller Natmandsfolkene kom ind i Landet for c. 400 Aar siden. De var mørkhaarede og mørkøjede og altid paa Vandring, levede udenfor Lov og Ret og ernærede sig som Skærslippere, Kedelfikkere, Glarmestre eller Hesteflaaere. Konen spaaede. Børnene blev ofte født under aaben Himmel og det første Aar baaret paa Moderens Ryg. Karlen kastede en Kæp til Pigen; tog hun den op, var de gifte. De brugte hverken „Primer“ eller „Skraaler“ (Præst og Degn). De var skyede af alle. Bonden bød dem Mad af Hundetruget, og i Kroerne havde de deres egen „Maade“, som ingen andre vilde drikke af. Vilde de have en glad Dag, maatte de holde den med hverandre indbyrdes. „Naar de havde tjent sig en Skilling eller rapset i Køkken og Hønsegaard, da blev der Fest mellem Hedebakkerne. Da samledes det brune Folk i syndig Tummel. Romdunken blev tømt. Vildt gik Dansen, Pral og Banden og Klammeri lød viden om, kanske blev ogsaa Kniven truk-

Udenfor en Taterløkke.

ket, og saa gik det paa Livet løs. Saadan har Liv i Viborg Tugthus for Tyveri, Ildspasættelser mangen Aften de store kraftige Lyngbakker o. s. v. De talte deres eget sammenflickede Sprog.

Blicher i Samtale med Peiter Benløs og Linka Smælem. (Efter Maleri af Dalsgaard).

haft et skingrende tøjlesløst Liv at give Genlyd af.“

Mange af dem tilbragte en stor Del af deres

(Hvor kimter din noses frataris? = Hvor kommer du fra? Har din noses fakket Funke paa æ Rul-lerbings sin Kass isvas? = Har du stukket Ild

Blichers Fødested i Vium Præstegaard.
(Den Stue, hvori han fødes, har længe været Tørvehus.)

paa Møllerens Gaard i Aftes?) De holdt især til i usle Hytter i Dejbjerg og Rind Sogne. Der skal være Efterkommere af dem endnu. Enkelte har blandet sig med Bønderne, men de fleste ringeagtes den Dag i Dag af Hedens Folk. Og saa om Taterne har Steen Blicher skrevet i sine Historier, f. Eks. i „Kæltringliv“, hvor Linka Smælem bærer Peiter Benløs paa Ryggen. Paa

paa Grathe Hede 1157. Paa Slagpladsen rejstes et Kapel over Svend Grathe, under hvis Ruiner der, 1822, fandtes et Skelet af en Mand med kløvet Pande. Ikke langt derfra laa Niels Bugges Hald, hvoraf endnu er Ruiner. Her laa de mægtige Dollerup Bakker og Danmarks største Egeskov. I Landsbyen Finderup blev Erik Glipping dræbt. Et Kapel, rejst til Minde om ham,

deres fattige, foragtede Liv saa han venligt og forstaaendes om den ægte Digter, han var. —

I det nordvestre Hjørne af den gamle Hedelaa dens, ja hele Jyllands, Hovedstad, Viborg paa sin Bakke (Ve-bjerg = det hellige Bjerg). Her havde været et af Oldtidens Offersteder, herhen pegede Jyllands Veje: Hærveje, Kirkeveje, Kvægveje. Egnen var fuld af Historie. Her Syd for stod Slaget

De sjunde søn: ah, vi unge sønne
i dette Liv. Det kan være; Vi jeg er
nu blind og da er Pje, og sønne og
ah det andet sønne sønne sønne;
Men, Lilla sønne ikke sønne sønne sønne;
- sønne sønne sønne sønne sønne sønne
og sønne sønne Amen!
Spentrup 13 Juni 1847
Den W. Blicher

Blichers Haandskrift.

*Joakim Skovgaard: Den store Nadver.
Vægmaleri fra Viborg Domkirke.*

blev først nedbrudt 1562. Et af hans Jagthuse findes endnu i Grønbæk, syd for Viborg. Paa Taphede ved Viborg stod 1334 Slaget mellem Grev Gert og Prins Otto. Ikke langt herfra er de

med 512 Rigsdaler og 64 Skilling. Nu er den kommet op igen og har ca. 10000 Indb. Opgangen skylder den særlig sin Garnison, Overretten, Sindssygeanstalten, Provinsarkivet og — ikke

Viborg.

gamle Kalkgruber, Daugbjerg og Mønsted, samt Karup Kirke med sin hellige Kilde tæt ved Aaen. I Viborg hyldedes Kongerne. Her knejste 12 Kirker og mange Kapeller og Klostre. Her levede den berømte Biskop Gunnar. Her prædikede Hans Tavsens og Jørgen Sadolin Luthers Lære, og her lød de første Salmer paa Modersmaalet. Hans Tavsens Mindestøtte er i Viborg.

Her brændte Adelsmændene Kong Kristian d. 2.s Love. Og her samledes senere Jyderne til „Snapsting“, hvor de afgjorde Pengesager ved 14 Dages Marked med al Slags Gøgl.

Den anselige By sank senere ned til næsten intet. 1718 havde den ikke 2000 Mennesker. 1739 balancerede Byens Regnskab

mindst — Jernbanerne. Ogsaa Hedernes Opdyrking har haft sin store Betydning for den.

Dens største Herlighed er dog den gamle Domkirke, en herlig Bygning i ren Rundbuestil. Her fandtes i gammel Tid af hellige Ting St. Kjelds Kiste, Stykker af de fem Brød, noget af vor Frues Haar, af hendes Klæder, et Par af St. Peders

Viborg Domkirke.

Ryghvirvler o. s. v. Her hvilede Biskop Gunnar og Erik Glipping. Fra Krypten lød i Aarhundreder Vaadesangen over den myrdede Konge. Fra

elskede Heden, fordi den var i Slægt med hans egen Natur, fordi den havde formet hans Sjæl og derfor spejlede den. Til den søgte han som til en forstaaende Ven, „naar Stormen rev hans Fjedre“, den fattige Fugl, han var. Naar Nærings-sorg og andre Sorger trykkede ham, tog han sin Bøsse, sin Jagttaske, en Snaps og en Skive Brød, kaldte ad sin Hund og vandrede ud i Ørkenen, ud over Fladerne, omkring Kær og Moser og Hedesøer, gennem Bakker og Krat. Og ind til Hedebønderne gik han, naar han blev træt, satte

Spentrup Præstegaard.

1863—76 byggede man den faldefærdige Kirke om. Nu hæver den sig herligt og stolt over Byens Huse, herligt smykket med Skovgaards Malerier af den hellige Historie.

I Viborgegnens Hede fødtes og levede ogsaa Hedens Sanger, Steen Steensen Blicher. I Vium, hvor hans Fader var Præst, blev han født 1782. I Thorning var han Præst. Bynavn efter Bynavn og mange Stednavne her i Egnen træffer man i hans Digting: Skræ, Sjørslev, Katballe, Lysgaard, Karup, Ungstrup, Aunsbjerg o. s. v. Han kendte Heden, i Sommersol, Efteraarsslud og Vinterstorm. Og han elskede den.

Min Fødestavn er Lyngens brune Land,
min Barndomssol har smilt paa mørken Hede,
min spæde Fod har traadt den gule Sand,
blandt sorte Høje bor min Ungdoms Glæde.
Skøn er for mig den blomsterløse Vang;
min brune Hede er en Edens Have —
der hvile ogsaa mine Ben engang
blandt mine Fædres lyngbegroede Grave.

Stille og mørkladen er vel min Hede,
døg under Lyngtoppen Blomsteret staar.
Lærken bag Gravhøje bygger sin Rede
og sine Triller i Ørkenen slaar.

Al Hedens tungsindige Skønhed er ligesom indesluttet i disse dejlige Vers af Blicher. Han

sig ved deres Bord, spurgte og svarede. Ude i Heden blev sikkert de fleste af hans herlige jyske Historier til: De tre Helligaftener, Hosekræmmeren, Røverstuen, En Landsbydegns Dag-

Blichers Grav.

bog o. s. v. Som han har ingen skildret Heden og dens Folk, som de var i den Tid.

Han havde sine store menneskelige Svagheder,

len fattige Digterpræst; men hans Sognefolk ælskede ham alligevel. Hans Minde lever med Hæder i Egnene, hvor han virkede, og hans Navn vil ikke dø. Han kaldes Jyllands Digter. Heden fra de gamle Tider vil blive ved at leve i hans Digtning Aarhundreder efter, at den sidste Lyng er falden for Plovens Jern.

Blicher var tilsidst Præst i Spentrup, hvor han døde 1848.

Paa hans Gravsten staar:

Dit Navn skal i de fjerne Dage mindes,
og Fremtids Børn dit Kvad forlyste vil,
naar ingen ved, at her din Gravhøj findes,
og ingen af din Slægt er mere til.

E Bindstouw.

„De war e Awten fa bette Ywlawten — nej told! A lywwer — de wa sgi den Awten fahr ve indda, dæ wa Bindstouw te e Skwolmæjsters, nam *Kræn Koustrup* — I kinne ham wal? Dæ wa Nok, dæ kjenn ham, for om e Vinter wa nan Skwolmæjster, men om e Sommer wa han Muhrmæjster; aa han wa ligh døgtig te beggi Diel. Aa han ku mier end *de*, faa han ku stel Blued aa vis ijen aa vænn e Vind aa løhs øwwer saallen Fingger aa møy mier. Men te aa maahn wa han ett saa fulkommele som e Præjst, for nan haad ett gon i den suet Skuel. Saa wa vi da samlet aa hiele e Bøj — ja ja! *Lysgor Bøj* er ett saa faahle stuer: der er ikkun sejs Gohr aa nowwe Huhs; men saa wa di der aasse a *Kabbelle* aa *Tejstrup*, aa A trowwer, dje Kaahl i *Knækkebaarre* war aasse drøwwen dæte, men de kan no væh de samm. No Falil! Saa haad vi da ænneme mæld aa aa haad Aalsammel faat wo Gaanænnær øwwer e Kroeg i e Lowt øwwer e Skyww aa haad aasse begynt aa læ di fem Pinn rest ve. Saa sæjer e Skwolmæjster: „Æ der ingen aa Jer, der vil synng Nøj hælle faatæll Nøj, saa lidd et saa gjæwt mæ de hæer Værkeri.“ Saa tow hun Ueret — hin *Kjen Pæjster* fræ Paahgse — for hun er aalti saa frammtaahlen — „A ku gjahn synng Jer en bette Vihs, om I hælles gad hoer en?“ — „Da ve wi aasse del!“ suor A: „klø Do kun te!“ — Saa saang hun aasse en

Vihs. A haad aalle hoer en fahr; men A ka ili-hwal gaat howw en; aa den gik da ænneme søen.“

Nu veksler saa Historier og Sange. Her er en af Sangene.

„Den Tie A war en bette Kaael aa gik aa utted
Foer,
A fek mi Føh aa Klæjemon i *Muoten Jensens*
Goer.
Aaw Naahd aa Barremhjatehied di fek isinn aa
ta mæ,
Da mi Faarællr wa falln mæ fræ aa ingen Annr
vill ha mæ.

Die war A eisen manne Oer — had retten gue
Daww;
Lid ingen Nø i nowen Maad — saa de wa Synd
aa klaww.
Bønh had di ingen flier end mæ aa saa djer ejen
Dætter —
Di tinnt wal aasse, som de gik, te dæ kam ingen
ætter.

Aa mæ aa *Muotens Sessel* — som Søsken wust
vi aap;
Dæ war ek jen uen Blosdrohv i hinne hiele
Kraap.
Vi wa som Jit, hwa Jen den will, de will den
Annen aalti;
Vi wa tesammen føst aa sist, i Mark aa ve wo
Maalti.

Vi had jen Sæng aa lægg wos i, ek heje ku vi soww,
Fah di had laae wos sammen i wor ejen
Byssiloww.

Te Skuol aa fræ Skuol gik vi knøwt aa haalt
hwerannes Hinner;
Aa hwær en Puhs A boer hin øwr, faa de te
hun wa minner.

Saa fultes vi, mens vi wa smo; aa sihn da wi
bløw støhr,
Vi gik jit Vinter begi Tow te Præjsten i Faahør.

Aa saa bløw hun mi Gajilam aa A hin Nøjorsgaw da,
Degaang te di djelt Kjærester ued i Kaahl- aa
Piggi-law da.

Men sihn da A wust bæjer te aa bløw di jit aa
tyww,

Saa maat A te Sessjuen aa spring Sældaat aa
læ mæ skryww.

A fek mi Pas, aa *Sessel* græed aa saah: „Faawal
no, *Pier!*“

A tinke ves, Do goe di Vej, A sie Dæ aalle mier.“

Hun græed — A græed — de war en Ænk —
aa vi græed begi Tow;

Men da vi skeltes, lowed hun, te hun sku blyw
mæ trow.

Saa maat A da massier astej aa ind te Regge-
mintet —

A soe hin ett i ølle Oer; de had A aalle vintet.

I tow Oer gik A Skuolen fram, aa sihn kam A
i Krie;

Die lid A Unt aa Hoerhied — de war en sølle
Tie.

Tesist kam A i Slaw aa fek mi høwer Arm spolieret;
Di skoer en aa ve Aawselen, aa saalen bløw A
korieset.

Di kunn ett brugh mæ længer dier, aa diefor
fek A Low.

Saa gik A hjem den laange Vej, rint uhd fræ
Issehow.

A tint saa tit aa manne Gaanng: hudan mon
Sessel haar et?

Kahænsæ hun æ døe aa henn, saa æ hun wal
faawaaret.

Aa som A kommer te wor Bøj aa sie te *Muotens*
Goer,

Hwor A had løwd saa glæddele mi gue Ungdoms
Oer,

Da wa der Spel aa Løstehied, aa Huset fulh
aaw Gjæjster,

Aa Gillwown i den hiele Goer, aa Towten fulh
aaw Hæjster.

Aa da A kam saa te den Daer aa saah: Gusfrej
herinn!

Da wa dær ikke Jen, saah Tak; ekk Jen, dæ
ku mæ kinn,

Fa Brudden kam aa kieg derued — aa de wa
Muotens Sessel —

Hun slow hin Hinner te hin Loer aalt mæ saa
stuer en Ræssel.

„Aa Herreguj! hwa sier A no! to de æ *Pier* dæ
stoer.

„Aah *Pier!* A vinted ætte Dæ i samful ølle Oer.
„Mi Faaer aa Muer æ begi døh — hwi skull A
go fræ Goeren?“

„Do kam jow ett — Do skrøw jow ett — no ær
A gywt mæ *Soren.*“

„Hva skull A skryw mæ, *Sessellil!* mi høwer
Arm æ henn;

„Aa fahr, i Krie aa fremmed Lann, A ku jow
Ingen senn.

„A æ en Krøvl, de sie Do wal, aa ingen Minnesk
nøtte —

„Gud give det, jeg maatte snart herfra til Graven
flytte!“

„Gi Dæ tefres!“ saah hun, „Do skal slet ikke
suk faa Brøe!

„Saalænng vi Anner haaer en Koen, da skal Do
ett li Nøe!

„Do ka jo blyww, som Do haa wot i gammel
Tie, i Goeren!

„Kom inh aa sæth Dæ ve wo Skyww! saa ka
vi snakh mæ *Soren!*“

Si no ær A en gammel Kaael aa gor aa utter
Foer;

A foe mi Føh aa Klæjemon i *Muoten Jensens*
Goer.

A fløtte Kyer, A fløtte Hæjst, aa Smotøw sier
A ætter;

Aa somti po mi venster Arm A bærer *Sessels*
Dætter.

(Oversættelse ved P. Hansen.)

Det var Aftenen før lille Juleaften — nej holdt! jeg lyver — det var saamænd den Aften forinden endda, der var Bindestue hos Skolemesterens, ham *Kristen Koustrup* — I kender ham vel? Der var nok, der kendte ham, for om Vinteren var han Skolemester, men om Sommeren var han Murmester; og han var lige dygtig til begge Dele. Og han kunde mer end *det*, for han kunde stille Blod og vise igen og vende Vinden og læse over boldne Fingre og meget mere. Men til at mane var han ikke saa fuldkommen som Præsten, for han havde ikke gaet i den sorte Skole. Saa var vi da samlede fra hele Byen — ja ja! *Lysgaard* By er ikke saa farlig stor: der er ikkun seks Gaarde og nogle Huse; men saa var de der ogsaa fra *Katballe* og *Testrup*, og jeg tror, deres Karle i *Knækkeborg* var ogsaa drevne dertil. Men det kan nu være det samme. Naa Farlil! Saa havde vi da endelig maalt af og havde allesammen faaet vores Garnender over Krogen i Loftet over Bordet og havde ogsaa begyndt at lade de fem Pinde tage

fat. Saa siger Skolemesteren: „Er der ingen af jer, der vil synge noget eller fortælle noget, saa gaar det saa rart med dette hersens Arbejde.“ Saa tog hun Ordet — hun *Kirsten Pedersdatter* fra Papsø — for hun er altid saa fremtalende — „Jeg kunde gerne synge jer en lille Vise, om I ellers gad høre den?“ — „Da vil vi ogsaa det!“ svarede jeg, „klø du kun til!“ — Saa sang hun ogsaa en Vise. Jeg havde aldrig hørt den før; men jeg kan alligevel godt huske den; og den gik da endelig saadan:

Den Tid jeg var en lille Karl og gik og vogted Faar. jeg fik min Føde og Klædemon i *Morten Jensens Gaard*. Af Naade og Barmhjertighed de fik i Sinde at tage mig, da mine Forældre var falden mig fra, og ingen Andre vilde have mig.

Der var jeg ellers mange Aar — havde rigtig gode Dage; led ingen Nød i nogen Maade — saa det var Synd at klage. Børn havde de ingen fler end mig og saa deres egen Datter — de tænkte vel ogsaa, som det gik, at der kom ingen efter.

Og jeg og *Mortens Sidsel* — som Søskende voksede vi op; der var ikke en ond Blodsdraabe i hendes hele Krop. Vi var som et, hvad den ene vilde, det vilde den anden altid; vi var til sammen først og sidst, i Mark og ved vort Maaltid.

Vi havde een Seng at lægge os i, ikke heller kunde vi sove, før de havde lagt os sammen i vor egen lille Seng. Til Skole og fra Skole gik vi kønt og holdt hverandres Hænder; og hver en Vandpyt jeg bar hende over, fordi at hun var mindre.

Saa fulgtes vi, mens vi var smaa; og siden, da vi blev større, vi gik en Vinter begge to til Præsten til Overhøring. Og saa blev hun mit Gadelam og jeg hendes Nytaarsgave, dengang da de delte Kærester ud i Karle- og Pigelag.

Men siden, da jeg voksede bedre til og blev de enogtyve, saa maatte jeg til Session og lade mig tage til Soldat og lade mig udskrive. Jeg fik mit Pas, og *Sidsel* græd og sagde: „Farvel nu, *Peer!* Jeg tænker vist, du gaar din Vej, jeg ser dig aldrig mer.“

Hun græd — jeg græd — det var en Ynk — og vi græd begge to; men da vi skiltes, lovede

hun, at hun skulde blive mig tro. Saa maatte jeg da marschere afsted og ind til Regimentet — jeg saa hende ikke i elleve Aar; det havde jeg aldrig ventet.

I to Aar gik jeg Skolen igennem, og siden kom jeg i Krig; der led jeg ondt og Haardhed — det var en elendig Tid. Tilsidst kom jeg i Slag

Gudsfred herinde! da var der ikke en, der sagde Tak, ikke en, der kunde mig kende, før Bruden kom og kiggede derud — og det var *Mortens Sidsel* — hun slog sine Hænder mod sine Laar alt med saa stor en Rædsel.

„Aa Herregud! hvad ser jeg nu, det er jo *Peer*, der staar. Aa, *Peer*! jeg ventede efter dig i samfulde elleve Aar. Min Fader og Moder er begge døde — hvorfor skulde jeg gaa fra Gaarden? Du kom jo ikke — Du skrev jo ikke — nu er jeg gift med *Søren*.“

„Hvad skulde jeg skrive med, *Sidsel*! min højre Arm er borte; og før, i Krig og fremmede Lande, jeg kunde jo ingen sende. Jeg er en Krøbling, det ser du vel, og intet Menneske nyttig — Gud give det, jeg maatte snart herfra til Graven flytte!“

„Giv dig tilfreds!“ sagde hun, „du skal slet ikke sukke for Brød. Saalænge vi andre har et Korn, da skal du ikke lide Nød! Du kan jo blive, som du har været i gamle Tider, i Gaarden! Kom ind og sæt dig ved vort Bord! saa kan vi snakke med *Søren*!“

Se, nu er jeg en gammel Karl og gaar og vogter Faar; jeg faar min Føde og Klædemon i *Morten Jensens* Gaard. Jeg flytter Kær, jeg flytter Heste, og Fjerkræ ser jeg efter, og sommetider paa min venstre Arm jeg bærer *Sidsels* Datter.

Blicher-Stenen paa Himmelbjerget.

og fik min højre Arm spoleret; de skar den af ved Skulderen, og saadan blev jeg kureret.

De kunde ikke bruge mig længer der, og derfor fik jeg Orlov; saa gik jeg hjem den lange Vej, helt ude fra Itzehoe. Jeg tænkte saa tidt og mange Gange: hvordan mon *Sidsel* har det? kan hælde sig, hun er død og borte, saa er hun vel forvaret.

Og som jeg kommer til vor By og ser til *Mortens* Gaard, hvor jeg havde levet saa glædeligt mine gode Ungdomsaar, da var der Spil og Lystighed og Huset fuldt af Gæster, og Gildevogne i den hele Gaard og Toften fuld af Heste.

Og da jeg kom saa til den Dør og sagde:

Men *Blicher* kunde ikke blot se Hedens Skønhed. Han havde ogsaa et aabent Øje for det trøstesløse i, at de store Lyngflader laa næsten unyttede hen. Naar han gik derude i Lyngen, syslede hans Tanker ogsaa med, hvad der kunde gøres for at faa Heden lavet om til Skov eller Mark. Ligesom han gennem sine Himmelbjergfester i 30ne og 40ne søgte ved Tale og Sang at vække Folket op til et kraftigt aandeligt Liv, saaledes syslede hans Tanker ogsaa med Hedens Fremtid. Han søgte at ophjælpe Bindearbejdet ved Indførelse af bedre Uld, han gjorde selv Plantningsforsøg, merglede o. s. v.

Men han var ikke den eneste, som forsøgte at faa noget ud af Hedens Lyng, Kær og Moser.

Kolonistby paa Grathe Hede (Graamoseby), Aften.

Et af de største Tilløb til Opdyrkning var det, Regeringen i 1759 gjorde ved at indkalde 1000 Tyskere fra Rhineggen til Karup Hede. Man havde først forsøgt at faa danske Nybyggere, men det var ikke lykkedes. Tyskerne fik saa anvist Boliger i Grønhøj og Haverdal. Der blev anlagt Landsbyer med lange, lige Gader som i deres Hjemland. Dybe Brønde blev gravet, Kirker blev bygget, hvor der prækedes paa Tysk. Det var flittige og nøjsomme Folk, der væsentlig nøjedes med Kartoffel-Føde, men Kaarene var dem alligevel for ublide, og mange af dem vendte snart tilbage til Tyskland igen, og nogle flyttede ned til Randbøl Hede. Der blev 49 Familier tilbage. Efterkommere af dem med tyske Navne — Würtz, Breüner, Bitsch o. s. v. — lever derude endnu. Men for 30 Aar siden ophørte den tyske Prædiken. Der tales udelukkende Dansk af den nu-

værende Slægt, som har blandet sig med den jydsk Befolkning, der fra først af ringeagtede Tyskerne og kaldte dem „Kartoffeltyskere“.

Mergling, der ersaa nødvendig for Hedens Jord, var forsøgt et enkelt Sted, Sinding Sogn, allerede i 1746. Og Engvandingen, der senere blev af saa stor Betydning, var begyndt saa smaat ved Karup Aa omkring ved 1800.

Plantningsforsøg havde Regeringen foretaget i Stendals og Kompedals Plantager ved Viborg. Det paabegyndtes i 1790—91. Grunden til, at det ikke ret lykkedes, skønt der arbejdedes dygtigt, var den, at man endnu ikke forstod at bruge de rigtige Træsarter. Senere er man kommet med her ogsaa, og ny Statsplantager har senere rejst sig i Feldborg og Pulsgaard.

Først 70—80 Aar efter blev der for Alvor og med Held taget fat paa Hedens Indvinding.

Agermarken rykker ind i Heden (Motiv fra Sneibjerg).

Danmark skulde først styrtes dybt i Ulykker. Vi skulde have en ulykkelig Krig med England, miste vor Flaade og Norge. Vi skulde gennemgaa en stor Pengekrise. Vi skulde have endnu en ulykkelig Krig og miste Hertugdømmerne, før det skete. Først da var Jordbunden ret forberedt, og først da var den rette Mand der ogsaa, ham, om hvem Hedesagen samler sig: *Dalgas*.

Af Drachmanns Digt til Dalgas.

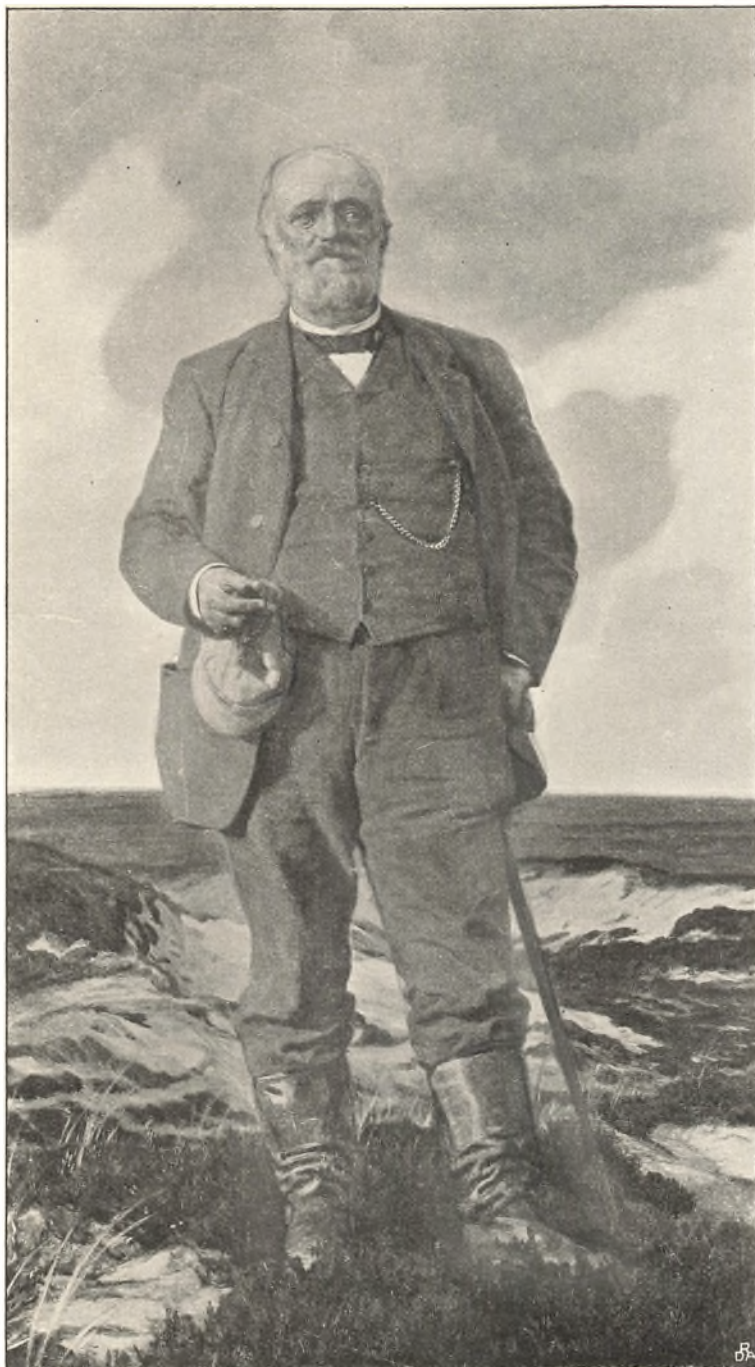
„Den huser knap Folk, og den føder knap Fæ —
lad Heden som Ørkenland ligge;
den Busk, som vi planted', bli'r aldrig til Træ,
ja selv om vi sled os til Krikke;
forgæves at pløje, hvor ej man kan saa,
forgæves den Udsæd, som kun bli'r til Straa,
unyttig den Eng, som vi aldrig kan slaa —
forgæves Naturen at tigge!“

Da var der en Mand, som paa Heden gav Agt,
han kendte fra fordum den nøje
og havde i Offer sin Mandsgerning bragt,
ej sparet sin Pels eller Trøje;
i Krigen han havde vel prøvet sit Mod,
den Krig, som i Offer vil Lemmer og Blod,
men *her* var en Kamp, som han ogsaa forstod,
med Liv og med Sejer for Øje.

Han peged i Lyngen, hvor Vejen skal gaa,
han viste, hvor Merglen skal søges,
hvor Bækken skal stemmes, at Vandet kan naa
den Græslod, hvis Safter skal øges;
i Samraad med Fæller og Venner han lod
den Purre bevares, hvor Urskoven stod,
og plantede det Træ, som i Sandet slaar Rod,
hvor haardt end af Stormen det krøges.

Det er ej hans egen personlige Sang
 med Tale ved Festmaaltids-Gilde:
 hans Livssag det er, som gi'r Navnet sin Klang
 fra Heden den store og stille;

og er end ej Heden saa stille i Dag
 som den, hvor Steen Blichers det ydmyge Tag
 knap yded et Læ i det vildsomme Drag —
 saa er det just *det*, som vi vilde!

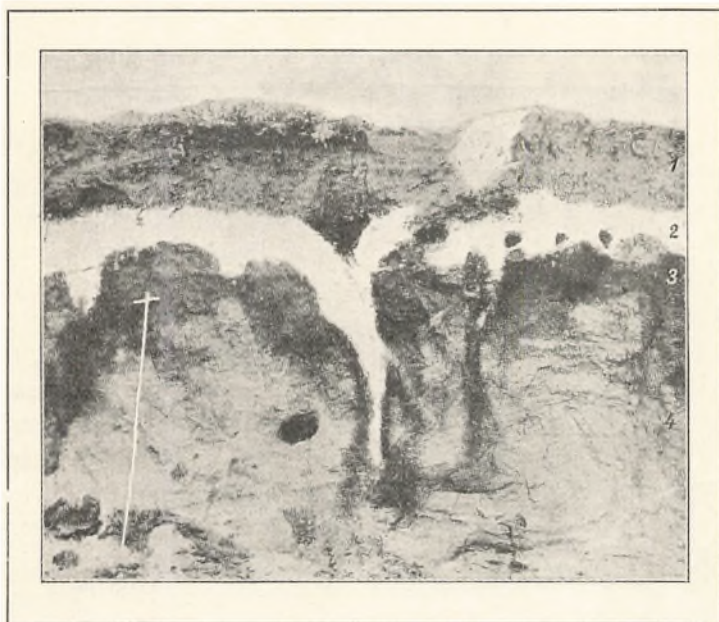

E. M. Dalgas.

Han var af fransk Slægt, vistnok nede fra Pyrenæernes Egne. Dalgas' Bedstefader var reformert Præst i Frederits. „En sand Hyrde for sin Hjord“, siges der om ham. Af hans ni Børn var Dalgas' Fader den næstældste. Han var Købmand i Neapel, Venedig og Livorno. Han døde ret ung 1835. I Neapel var hans Hus et eftertragtet Sted af danske Italia-Farere. Herkom H. N. Clausen, Ploug, Digteren Hauch o. m. fl. Den sidste især har meget at takke Dalgas' Fader for, idet denne var ham til stor Støtte i hans vanskeligste Tid. Hauch har da ogsaa skrevet et smukt Mindeord over ham.

Dalgas' Enke flyttede ved Mandens Død til Danmark med sine Smaabørn. Hun slog sig ned i København og dannede her, energisk, begavet og kærlig som hun var, et udmærket Hjem for Børnene og deres Venner. Der var Smalhans til Huse — et Fad kogte Kartofler udgjorde undertiden Aftensmaden — og der var smaat med Husrum, men der var nok af Hjerterum. Der blev levet et smukt og rent Ungdomsliv i de smaa Stuer.

Enrico Dalgas — vor Dalgas — gennemgik den militære Højskole og blev Artilleriofficer. Som saadan var han med i vor første Krig. Senere gik han over til Ingeniørerne og

Hedens Jordbundslag.

1. Maar eller Lyngskjold, der kan afskrælles og bruges til Brændsel.
2. Blysandet, hvis hvide Farve er graanet eller gulnet af den jernholdige Humussyre, som Regnvandet udskyller af Lyngskjolden, idet den siver igennem.
3. Alen, et haardt sammenkittet Lag af Sand og Grus, gulbrunt eller sortebrunt, gennemtrængt af Humussyre. Den kan blive c. 1. Fod tyk.
4. Undergrundssand, enten magert gult Sand eller gult lerholdigt Sand.

blev 1854 ansat ved Korpsets Vejvæsen, og i 1855 overtog han Opsynet med Viborg Vejdistrikt med Bolig i Viborg. Her giftede han sig med sin Ungdomsveninde Marie Købke, som blev ham en god og trofast Hustru og skabte ham og Børnene et lykkeligt Hjem. 1855 blev han Overvejnspektør for hele Landet.

I sit Arbejde i Vejvæsenets Tjeneste i Viborg kom hans Tanker til at syle med Hedesagen. Han færdedes stadig i Hederne og blev kendt med deres Jordbundsforhold. Gennem Studier af Hedens Naturforhold kom han i Forbindelse med Prokurator Morville i Viborg, som navnlig var en stor Botaniker og med Held havde forsøgt Hedeplantning. De to talte sammen om Heden. „Grunden til Hedeselskabet blev os uafvidende lagt under mit Ophold i Viborg 1854—57“, siger Dalgas selv. Han havde været med i Krigen 1864 og var dybt

bedrøvet over den ulykkelige Fred, der gjorde Danmark endnu mindre og mere svækket end før. Nu modnedes da den Tanke hos ham: at gøre det større igen og mere kraftigt ved at vinde indad, hvad der tabtes udad. 1865 skrev han en Artikel i „Berlingske Tidende“, der gik ud paa, at Staten skulde tage sig af Hedens Opdyrkning og Beplantning. I København gjorde man Nar af hans Forslag, „hvilket var en stor Lykke“, siger Dalgas, „thi det bragte mig paa den Ide, at vi burde henvende os til Hedeboerne.“

I Vinteren 1865—66 mødtes saa fem fædrelandssindede Mænd i Silkeborg: Justitssekretær Morville, Etatsraad Bruun, Asmildkloster, Etatsraad Westenholz, Matstrup, Fabriksejer Drewsen, Silkeborg og Dalgas. De lagde Planen til Hedeselskabet.

Op ved et Møde i Aarhus den 28 Marts 1866 stiftedes det saa,

og Hofjægermester Mourier Petersen, Morville og Dalgas blev dets Bestyrelse, og de blev ved at sidde i Bestyrelsen sammen til Dalgas' Død i 1894. Dalgas var Sjælen i Arbejdet, men han siger selv, at „det var en Guds Lykke, at han

Dalgas' Grav i Aarhus.

fik disse to Mænd til Medarbejdere“.

Saa gik han i Gang med det store berømte Arbejde, som gjorde ham til en af vort lille Lands Veigørere.

Ved Hedeselskabets 25 Aars Jubilæum gav han en lille Oversigt over, hvad der var udført i de 25 Aar:

I 1866 fandtes c. 160 □ Mil Hede, Lyngmose og Klit — — nu fortiden (1891) findes kun 80 □ Mil Hede, næsten alle Aaløb er gjort til Kanaler, En-

gene er udvidet betydeligt, Hedeegnen er oversaaet med Nybyggere, 12 □ Mil er indtaget til Plantning, og i hele Vesteregnet er oprettet 40 Have- og Plantningsforeninger.

— — I de forløbne 25 Aar har Selskabet ledet Arbejder til et Beløb af 6 Millioner Kroner; det har banet Vejen for Statens store Plantningsarbejder ved at vække Interessen for Hedeplantningen, og indirekte har det bidraget adskiligt til den store Opdyrkning ved Nybyggere —“.

Dalgas havde ogsaa usædvanlig gode Betin-

gelses for at gøre et Arbejde her. Han havde stor Kærlighed til Sagen. Han siger selv, at Arbejdet i Hedesagen var den største Glæde i hans Liv. Han var dertil et klart Hoved og arbejdede let. Og endelig havde han en sjælden Evne til at vinde Folk i Skrift og Tale, maaske dog mest i Samtale. Han kunde som ingen anden komme ind paa Livet af Hedebonden, der jo ofte var mistroisk og tilbageholdende. „Han fik altid sin Vilje med os — ingen kunde hamle op med ham — og altid med det gode, maaske tiest med det gemytlige“, siger de om ham. Og alle blev de hans Hjælpere tilsidst. Han anskaffede sig med stor Bekostning Hedestykker og beplantede dem. Og disse Arbejder virkede i høj Grad opdragende og ansporende paa Hedeboenderne. Alle hans Arbejdere, Plantører og Skovridere — dem han ofte selv fandt og opdrog — blev hans trofaste Hjælpere og Venner. Men denne store Mand var ogsaa en god Mand. Han gav Gud Æren for sit Ar-

Flad Hede, (ved Gedhuset).

Hede med Bakkeø.

bejde til Folkets Gavn og takkede Gud for Lykken. Han var en ydmyg Mand. „Jeg ønsker helst at leve i Stilhed og arbejde“, sagde han, da der

Schrøder, Askov

blev gjort stor Ære af ham ved Jubilæet. Og han føjer til: „Jeg er opfyldt af Taknemmelighed mod ham deroppe, som har styret det saaledes, at den rejste Bygning har faaet godt Fodfæste“.

Han døde 1894 og er begravet i Aarhus, hvor han havde boet siden 1868.

Foruden de allerede nævnte Hjælpere, Dalgas havde, maa vi endnu mindes en, som, foruden at være en varm Ven af Hedesagen, tillige var en af de fornemste Bærere og Grundlæggere af et

aandeligt Opdyrkningsarbejde, der paa en Maade gik Haand i Haand med Dalgas' og i alt Fald var det til stor Støtte. Denne Mand er Højskoleforstander Ludvig Schrøder, Askov. Den Skole, som han var Forstander for, og som vel kan betragtes som Højskolernes Hovedskole eller Universitet, blev grundlagt 1844 i Rødding i Sønder-

Askov 1866.

jylland som en Skole, der skulde støtte Danskheden. Den flyttedes efter 1864 til Askov, hvor Gerningen begyndte med 42 Elever i et lille uanseligt Hus. Nu er Skolen en meget stor Anstalt med flere Hundrede Elever, en Række dygtige Lærere, et stort Bibliotek o. s. v. Skolen ledes nu efter Schrøders Død af hans Svigersøn, Kultusminister Appel.

— Der staar nu tilbage at se lidt paa, hvorledes Arbejdet i Heden bliver gjort og gøres den Dag i Dag med Plantning, Engvanding, Mergling og Opdyrkning.

Før Plantningen afsvides Lyngen, og Jorden behandles paa forskellig Maade med Plov og Harve.

I lang Tid anvendte man mest Gran til Hedeplantning, men det var først, da man begyndte at anvende Bjergfyrrer til Læbælte og Blandings-træ, at der kom rigtig Gang i det. Den kan gro i den simpleste Jord, er nøjsom og ødelægges ikke af Svampe. Den er ikke meget værd som Gavntræ, men den

Askov nu.

skal altsaa være Amme for Grantræerne. Naar disse selv kan gro, hugges der ud af den, at den ikke skal kvæle dem. Saa kommer Hvidgranens, Rødgranens, Ædelgranens og Løvskovenes Tid.

Frøet til Naaletræsplanterne udvindes ofte i selve Plantagerne og saas i Planteskolerne, hvorfra saa senere de smaa Træer udplantes som fireaarige.

Nu myldrer Naaleskovene op i Midt- og Vestjylland. De er allerede ligesaa store som de gamle Løvskovene i Østjylland. I 1860 var der kun 11,2 □ Mil Skov i Jylland = 2,4 % af Jyllands Jord. Nu er c. 35 □ Mil = 6,3 %. Vi har dog endnu kun lidt Skov i Sammenligning med mange andre Lande. Tilvæksten af Naaleskove skyldes selvfølgelig ikke Hedeselskabet alene. Staten og mange Privatmænd har ogsaa arbejdet med. Og en meget stor Del af Beplantningen staar i Hegn omkring Markerne.

Hvad er nu Virkningen af dette store Plantingsarbejde? Lyngen forsvinder, Klimaet forandres, Vinden brydes, Sandflugten ophører, Luft og Jord bliver fugtigere og varmere. I Haverne

Lyngen afbrændes.

kan trives Frugttræer, Bærbuske, Urter og Blomster. Fuglemængden øges, og skadelige Insekters Mængde formindskes. Høns og Bier vil trives bag Skov og Hegn, Børn og gamle Folk kan hygge sig i Læ og Sol.

Naaleskovene giver allerede Tømmer og Lægter, Tagspaan, Humlestænger, Hegnpæle, Vognstænger, Tøjrkøller, Plejle, Skovleskaffer o. s. v. Nogle Graner er allerede saa store, at de kan bruges til Skibsmaster, Papir laves i store Mængder af Træmasse fra Grantræer. Selv den foragede Bjærgfyr gøres i Tjære og brændes til Trækul.

Saa er der Arbejdet i Engene, det, hvis Frugter hurtigst kendes, og som det derfor var let at faa Hedebonden med til. Langs Hedens mange Aaer

laa der Enge, hvoraf nogle var for fugtige og sure, andre for tørre. De første hjalp man ved at sænke Vandstanden i Aaerne, og de andre bedredes ved Overrisling. Det første Arbejde er det almindeligste. Ved Hedeselskabets Hjælp er der udført 12 Sænkninger, og 38900 Tdr. Land har faaet godt

Skrælplojning.

Knivharvning.

heraf. Det største Arbejde af den Art er sket med Skalsaa, hvor 11 Mil Vandløb er bleven reguleret, og 27 Stemmeværker opført. Det kostede 250000 Kr. — Af Vandingskanaler til Overrisling — mest med Vindmotor — er anlagt ialt c. 100 med en samlet Længde af 55 Mil og 14288 Tdr. Land Omraade. Det største findes i Skernaadalen og er 3 Mile langt.

Dernæst er der Mergelsøgningen og Mergeltransporten. Det er af uhyre Betydning for den nydyrkede Hedejord, at den faar Mergel. Uden den er Arbejdet omtrent forgæves. Hedejorden skal have Kalk.

Endvidere er Hedens Moser taget langt bedre i Brug. I Aarenes Løb har Hedeselskabet anlagt 500 Prøvestationer Landet over, hvor Folk kan se, hvorledes man kan faa noget ud af Tørvejorden ved Afvanding og Kunstgødning.

Og endelig sidst — men ikke mindst — har den mægtige Indvandring af Nybyggere i nyopdyrkede Gaarde og Huse mindsket Heden og ført den virksomste Krig mod den.

Og midt i Hede- arbejdet er der vokset to ret store Byer op. De bakkede Heders By, Silkeborg, og Fladernes By, Herning.

Den første ligger, hvor Gudenaen slipper ud af Silkeborgskovene. Her laa i Aarhundreder Slottet Silkeborg, Aarhus - Bispenses, Kongens, Adelens

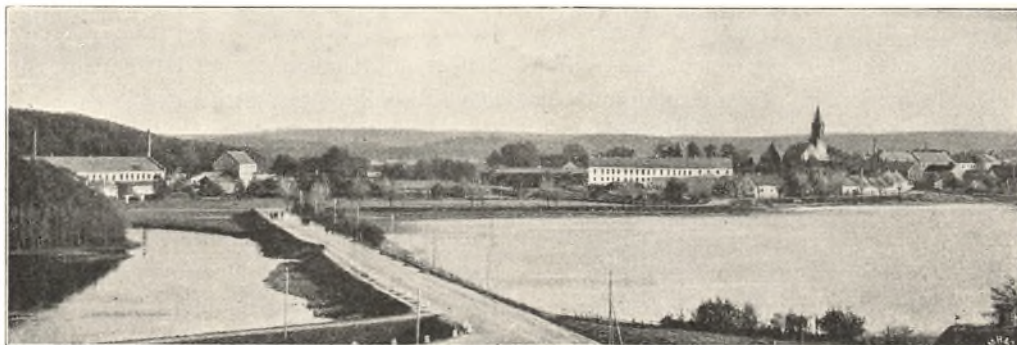
Slot. Kun faa Slotte i Landet laa saa smukt som det. I 1844 byggede Michael Drewsen fra Strandmøllen en Papirfabrik ved Aaen, og uden om den voksede Byen op. Den lille By blev hurtigt en stor By. Den har nu c. 9000 Indb. Den kan især takke sine Lyngbakker — (Landets højeste) — de store Skove — (nogle af Landets største) — og den skønne Sørække — (Landets længste) — for den hurtige Vækst. Tusinder af Turister besøger Egnen her for at glæde sig over den herlige Natur.

Egnens største Herlighed er Himmelbjerget,

Planteskole.

Højderygens højeste Lyngbakke. Herfra ser man i klart Vejr Aarhus og Viborg Domkirker. Tæt her. Intet Sted er Lyngens Land ved Opdyrkning og Bebyggelse steget i Værdi som her. Vi tager

Silkeborg.

herved har man det gamle historiske Ry og Klosteromtten Emborg (Øm). Her ser man ud over mægtige Skove og over den tre Mile lange Sørække med de mange Smaaøer. Herfra ser man langt ind i Hederne, helt op i Blichers Egn. Tæt ved selve Bjerget ligger Opdragelsesanstalten Himmelbjerggaarden, som Digteren Budde grundlagde, og paa selve Bjerget er Mindestøtter for Budde, Blicher, Tsherning og Frederik d.7. (Et Taarn). Her burde rejses mange flere, thi intet Sted udenfor Københavns kommer der saa mange besøgende, og kun faa Steder holdes der saa mange Folketester.

— Fremfor Silkeborg maa dog Herning kaldes Hedens Hovedstad; thi intet Sted paa den jyske Hede er Forskellen paa „den sorte Hede“ og „den grønne Hede“ saa mærkbar som

et Eksempel blandt mange fra den Bakkeø, hvorpaa Herning ligger.

„For omtrent 50 Aar siden hørte til Gaarden Tanderup i Sneibjerg Sogn c. 1600 Tdr. Land — — der holdtes paa Gaarden 10 Heste, 70 Køer, 2 Tyre, 20 Stk. Ungkvæg og 40 Faar. Saa begyndte Udstykningen og Opdyrkingen af Heden. Til Hovedgaarden hører nu 416 Tdr. Land, men paa Gaardens Grund ligger der c. 30 ny Hjem. Paa Hovedgaarden holdes 18 Heste, 140

Himmelbjerget.

Kreaturer og 10 Faar — — og af de 30 ny Ejendomme er der flere, hvorpaa der holdes 4 Heste, 20 Kreaturer og 4 Faar.“

Og saaledes kunde der nævnes en Mængde Eks-
empler fra de forskellige Hedeegne. Aar for Aar
øges Tallet paa Agerjordens Firkanter, indrammede
af grønne Naaetræshegn; overalt stikker Mejeri-
ernes Skorstene i Vejret, ny Kirker og Skoler
bygges i de folkerige Egne, Posten ombæres til
hver Mand hver Dag — — og af og til stikkes
en ny Jernbanelinie ud over Fladerne, nye Sta-
tionsbyer vokser op og bliver til smaa Købstæ-
der. Skern, Ølgod, Vejen, Bramminge o. fl. er
der allerede.

Mén størst af dem alle er Herning, som lig-
ger paa det bedste Stykke af opdyrket Hede.
1827 opførtes her et Tinghus, og om dette vok-
sede Byen op. Den fik Landeveje, den fik Jern-
banerne — til Silkeborg, Ringkøbing, Holstebro,

Viborg. Men Hovedgrunden til dens hurtige
Vækst var dog Hedens Opdyrkning. I 1841 bo-
ede her kun 41 Mennesker. Nu er den en By
paa c. 6000 Indb. Den har store Forretninger,
den er Midtpunktet for en Uldindustri, som har
afløst Uldbindingen. Strikkemaskinen og Rund-
væven gør nu Arbejdet, og de sysselsætter c.
1000 Mennesker. I Byen findes et Museum med
en Bondegaard i den gamle Stil og de gamle
Tiders Redskaber og Klæder. I Gaardens Dag-
ligstuer er en af de gamle Bindestuer fremstillet.
Hovedmanden for dette Museum er forhenvæ-
rende Lærer Trøstrup. I Byens Lystanlæg findes
en Mindestøtte for Dalgas — en af de mange,
der Jylland over er rejst for ham.

Inden vi forlader Heden, vil vi saa kun endnu
nævne Gedhuset, hvor nogle af Fangerne fra
Horsens Straffeanstalt tilbringer en Del af Som-
meren med Hedearbejde.

Gedhuset.

DUSTLESS

Eneste af Autoriteterne
anerkendte og anbefalede **Gulvimprægneringsmiddel mod Støv.**
● Befrier Skolestuen for Støv og overflødig gør Gulvvask ●
Alle Oplysninger hos: **DUSTLESS OIL CO.**
St. Kannikestræde 10, København K. Telefon 9796.

SVENSK

Svensk Litteratur. En folkelig Vejledning af *Valdemar Rørdam*. 2 Kr. 50 Øre.

Svenske Forfattere i Udvalg for Skole og Hjem. Ved *Ida Falbe-Hansen* og *O. Thyregod*. (Udvalgte Stykker af 79 svenske Forfattere.) 420 Sider i stort Format. 4 Kr. indb.

— — Tillæg til svenske Forfattere. (Litteraturoversigt, Gloser, Noter og Formlære.) 1 Kr.

Svensk-Dansk Ordbog. Ved *Ida Falbe-Hansen*. 1ste Halvbind (A—K). 2 Kr. 25 Øre.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

HOLGER DANSKE

kan faas paa følgende Maader til de vedføjede Priser:

HEFTER I ENKELTSALG

Pr. Hefte..... 30 Øre
Naar der købes mindst 10 Eksemplarer paa een Gang af et enkelt Hefte, er Prisen pr. Eksemplar... 20 Øre

KVARTALSABONNEMENT

For enkelte Eksemplarer pr. Ekspl. (3 Hefter)..... 75 Øre
Naar der abonneres paa mindst 11 Ekspl. er Prisen for de første 11 Ekspl..... 6 Kr. 50 Øre
For hvert Ekspl., som der derudover abonneres paa, indtil de næste 11 Ekspl. naas 60 Øre

Faas i alle Boglader

**FRØKEN JENSENS
3 Kroner.
Indb. 4 Kr. 50 Øre. KOGEBOG**

Trykt i 70.000 Eksemplarer. Ny forøget Udgave.

HOLGER DANSKE

Udkommen er:

Heden og Midtjylland. (Jylland II.) Af *Edv. Egeberg*. (49 Illustrationer.)

Langs Vesterhavet (Jylland I). Af *Edv. Egeberg*. (44 Illustrationer.)

Vikingetiden. Af *Holger Rützebeck*. (44 Illustrationer.)

Oehlenschläger og hans Tid. Af *Niels K. Kristensen*. (40 Illustrationer.)

De danske Udlande. Af *O. Chr. Jensen*. (48 Illustr.)

Varmen og dens Virkninger. Af *Uffe Jensen*. (70 Illustr.)

Vore Øer i Østersø og Kattegat. Af *Hans Rasmussen*. (56 Illustr.)

Sjælland rundt I. Nord-, Nordvest- og Vestsjælland. Af *Zakarias Nielsen*. (51 Illustr.)

Sjælland rundt II. Syd-, Midt- og Østsjælland, Amager og Saltholm. Af *Zakarias Nielsen*. (40 Illustr.)

Sønderjyllands Historie. Af *Holger Rützebeck*. (49 Illustr.)

B. S. Ingemann's Morgen- og Aftensange. Med *Carl Thomsens* Illustrationer. (36 Illustr.)

Opdagelsesrejser. Af *H. A. Svane*. (61 Illustr.)

Danmarks Oldtid. Af *Ludvig N. Hedelund*. (81 Illustr.)

Fyn. Af *Anton Andersen*. (55 Illustr.)

Sverrig. Af *Johannes Grønborg*. (51 Illustr.)

Trækfugle. Af *R. C. Mortensen*. (40 Illustr.)

Kunst og Kunstnere. Af *Chr. Stenfeldt-Nielsen*. (55 Illustr.)

Fra Holberg til Oehlenschläger. Af *Niels K. Kristensen*. (33 Illustr.)

Himmelrummet. Hvad vi ser paa Himlen. Af *Niels Filskov*. (61 Illustr.)

Fra Bibelhistoriens Egne. Af *Madsen-Vorgod*. (37 Illustr.)

Vor Hovedstads Historie. Af *Holger Rützebeck*. (62 Illustr.)

Vor Bondestands Historie. Af *Holger Rützebeck*. (51 Illustr.)

De følgende Hefter vil indeholde:

Jyllands Østkyst. Limfjordsegnene. (Jylland III.)

De danske Skove.

Norge.

Herremand og Ridder.

Vor Jords Natur.

Fra Ansgar til Hans Tavsens.

Italien.

Samfærdselsmidler.

Fra Hverdagslivet.

Rusland.

ANNONCER til Maanedssbladet „Holger Danske“ modtages i Annonce-Afdelingen, Klarebodens 3. København K. Telefon 775.

En Bog, der paa det varmeste kan
anbefales til alle Forældre og Lærere.
(Folkeskolen)

3 Hæfter
å 1 Krone,
kart. 1 Kr. 25 Øre

Bibelske Historier fortalte for Børn

af Morten Pontoppidan

Af de mange rosende Udtalelser anføres nogle enkelte:

„Det Forsøg paa at fortælle Børn Bibelhistorie, som Pastor Morten Pontoppidan her har offentliggjort, synes os Idealet nær . . .

Det er nærvædt at være mesterligt, som den bibelske og barnlige Tone er smeltede sammen i Gengivelsen af Patriarkhistorien. Og hvilket heldigt Greb af Forf. at begynde Bogen med Moses, der findes af Prinsessen, og derpaa lade hans Moder, til hvis Omsorg Barnet jo betroes, fortælle ham, hvad der hidtil var Israels Historie. Derved kommer paa en naturlig Maade den personlige Farve over Fremstillingen.

Forældre, som vil delagtiggøre deres Smaabørn i den tidligste Bibelhistorie, maa ikke forsømme denne Bog. Den kan ogsaa gives Børnene selv i Hænde, naar de kan læse.“

A. B. i „Nationaltidende“.

„Ære den, der æres bør! Det Værk, hvis Begyndelse Morten Pontoppidan har udsendt, tegner til at blive et Mesterværk, som den danske Menighed længe har trængt

til. . . Ingen kunde have gjort det bedre end Morten Pontoppidan. Det er rent ud dejligt, som han kan udmale Begivenhederne, saa de staar lyslevende for en.“

Pastor Paul Hedemann i „Højskolebladet“.

„Jeg har set en Anmeldelse kalde Morten Pontoppidans „Bibelske Historier, fortalte for Børn“ genial. Og genial, det er Ordet. Den Idé, at lade Moderen fortælle den lille Moses de gamle Historier, den gad jeg nok se, hvem af os andre, der kunde hitte paa, og den Maade, hvorpaa Idéen er gennemført, den er Morten Pontoppidan ogsaa alene Mester for. Den Bog (for de Smaa) og saa Edvard Lehmanns „Bibelbog for Skole og Hjem“ (for de Større) betyder i Virkeligheden noget stort for Ny-skabelsen eller Genoprettelsen af de danske Hjem. De begynder fra Grunden af og paa det rette Sted, og det batter nok bedre end al den „Udrensning“, de snakker om. Jeg vilde ønske, at jeg med disse Linjer kunde virke med til, at den Stenløsepræsts lille Bog blev spredt endnu videre ud, forat han snart kunde faa Mod og Lyst til at fortsætte med Nr. 2, 3 og 4 af samme Slags.“

Pastor Olfert Ricard.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG

„Der er ingen Tvivl om, at denne geniale Børnebog — den bedste i Norden — i denne billige Udgave vil naa vidt ud blandt danske Børn og skaffe dem megen Glæde.“
(Folkeskolen)

„Denne Bog har hidtil kun foreligget paa Dansk i en forholdsvis dyr Udgave (til 10 Kr. 50 Øre indb.). Nu kan den købes for samme Pris som den svenske Folkeudgave (3 Kr.).“
(Folkeskolen)

SELMA LAGERLÖF

Niels Holgersens vidunderlige Rejse

gennem Sverige.

Pris: 3 Kr.;

solidt og smukt indb.
4 Kroner.

Faas i alle Boglader.

Oversat af Ida Falbe-Hansen.
3. Oplag.

Med Røntgen tegninger udførte af Oscar Bojesen. Omslag og Vignet af Gerhard Heilmann.

„Det er en Bog for de Unge, men af dem, som kan læses af alle Aldre . . . En Standardbog i bedste Forstand, forældrende, underholdende og opløftende paa samme Tid.“ (Berl. Tidende)

